

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrletno 15 Din,
polletno 30 Din, letno 60 Din,
za inozemstvo 90 Din.
Posamezne številke 1.50 Din.
Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 25. novembra 1932.

Upravištvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Poštočkovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Naše ljubljanske naročnike ponovno vljudno obveščamo, da pobiramo naročnino za mesto po inkasantu. Celotna naročnina do konca koledarskega leta znaša 25 Din.

Druge naročnike vabimo, da se poslužijo polžnice, ki smo jo priložili predzadnji številki. Smatramo, da smemo vse one šteti za redne naročnike, ki nam lista niso vrnil.

MISLI

F.čin: O hlapčevstvu

I.

Prišla sva nekoč z gospodom, ki je častit, obče-spoštovan narodnjak (o, saj jih ima že mnogo pre-lepa slovenska dežela!) v družbo kmečkih ljudi. In v strah in grozo spoštovanega narodnjaka se jih je dvoje ali troje pobahalo, da znajo nemški jezik in še več... Kaj bi tajil, naravnost so povedali, da se jim zdi nemški jezik nad vse imeniten in potreben slehernemu pametnemu slovenskemu človeku. In, bog se usmili, ni jim bilo dovolj, da so s takimi besedami žalili slovansko in narodno ču-teče srce častitega gospoda, ampak na široko so se pobahali pred njim z nemško besedo samo. Gospod je rdel in rdel, od srda in pomilovanja. Moj bog, kakšna je bila njihova nemščina! Na tihem sem pomislil: da bi znala govoriti ona sama. Odkod jim je prišla, kaj bi povedala, kaj bi razodela moji pameti? Tako sem razmišljal, gospod pa se je ves srdit poslovil in šla sva.

»Naše ljudstvo je še brez narodnega ponosa. Nezrelo je, zaslepljeno je... Vidite, to so sledovi večstoletnega hlapčevstva!«

Sama sva bila, zato se je gospod tako brez nadaljnega s pravično strogostjo razodel. Jaz pa sem mu skušal ugovarjati s potrebno obzirnostjo:

»Ali ne sodite mogoče z napačno strogostjo, gospod? Razumem: razvname se človek in —«

On pa je odločno zamahnil z roko, še predno sem povedal do kraja.

»Ne ugovarjajte! Ali se ne bahajo naši ljudje s svojo popačeno in nepopačeno nemščino, prinešeno in prišarjeno od bogvekod, kakor z dragocnim darilom? Sami ste videli, da preprosti človek meri izobraženost ljudi še vedno po znanju nemškega jezika. Naše narodne šole so jim zanič, ker ne upoštevajo nemščine dovolj. Ali ni to pomanjkanje narodne samozvesti? Se ne najdejo pri nas še vedno številni ljudje, ki vzdihujejo po stari Avstriji kakor po oblubljeni deželi? Naše ljudstvo jim naseda, ker nima državopolitične zavesti in nima je, ker je hlapčevalo. Treba mu je strogosti...«

Tako mi je dejal gospod, ker sva bila sama. Nisem mu ugovarjal, zakaj sodba je bila ostra in mogočna. Čez mesec dni sem čital v časopisu, da je ta gospod na številno obiskanem shodu govoril o narodovi enodušnosti, s katero sledi svojim modrim državnikom. Ko sem to prečital, sem bil nekoliko zmeden...

Ali nič ne dé, da sem bil nekoliko zmeden, tudi nič ne dé, da gospodovega delovanja ne razumem čisto — vseeno je. Vedel sem, da je izrekel nekoč ostro sodbo o ljudstvu, tudi sem vedel, da je človek javnosti, ki ima vpliv, da je nadalje pripadnik slovenskega meščanstva in nazadnje sem vedel, da je takih ljudi med našo meščansko inteligenco mnogo. Z njim vsemi sem se prepiral, ko sem se s svojim sremem in razumom upiral besedi hlapčevstvo, kakor jo je mislil in izrekel on.

II.

Kako je slovenski rod izgubil svojo svobodo in prišel pod oblast nemškega fevda, ni da bi tukaj razpravljaj. Ne jaz ne narodno prosvetljeni gospod nimava kaj očitati zgodovini, ki je šla svojo železno razvojno pot. Bila je pač tragika usode, ki je postavila slovenski rod na kos zemlje pred vrata Italije in fevdalnega germanskega imperija. Samo Prešernova elegičnost, zanešena po romantični kulturni visokosti duha, se je ustavila ob usodnem mejniku in je našla tudi tukaj krivca, ki je pomagal tujcu v slovensko deželo: neslogo in bratomorstvo med slovenskimi plemenskimi knezi.

In potem se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi: slovenski človek je postal tlačan. Oropali so

ga vsega: posedli so njegovo zemljo tujci v imenu križa in kulture, pobrali so mu svoboščine, vzeli so mu z državno svobodo tudi možnost, da se razvije duševno in tekmuje z drugimi narodi. In kdo, o narodno prosvetljeni gospod, je skozi sto in stoletja narodove Kalvarije ostal vendarle naš, slovenski človek?

Bil je to domala le slovenski kmet.

Zato ni treba, da človek od postaje do postaje pregleda, kaj vse so počeli fevdalci na naši zemlji, zares ni treba, zakaj to ni zgodovina slovenskega človeka. Oni, ki iščejo dandanes sijajno slovensko gospodo, ki se ji ne bi bilo treba sramovati pred samozvestnimi fevdalci drugih srečnejših in mogočnejših narodov, tega ne vedo več. Vedel pa je Prešeren, ko je grenko potožil in v enem samem sonetu razgrnil več slovenske zgodovine, kakor jo slutijo tisti, ki se jim toži po moči fevdalcev. Zakaj ta Prešern nam je povedal, da je bila slovenska zgodovina »suženjstvo, boj Vitovca in ropanje Turčije«.

A že vidim užaljeni obraz narodno prosvetljenega gospoda: Če je tako, nimamo zgodovine! —

Nikakor! Že dejstvo, da se je ohranil slovenski rod, oropan najbistvenejših atributov svobode, je priča, da jo imamo. Kaj ni to zgodovina, čeprav nevidna v sijajni luči, brez velikih dejanj in blestečih imen, da slovenski kmet spričo tisočletne pesmi: tlačani s krvjo in z delom! — ohrani v sebi one latentne sile do življenja, ki se začno dramiti v novo gibanje že ob rahli gorkoti? Ni zgodovina dejstvo, da je sto in stoletja pošiljal svojo rodno kri v mesta, kjer je tonila v tuji meščanski kulturi, kateri je, čeprav zadušena po sili razvoja, vendarle utisnila toliko svojstvenih potez? Iz slovenske kmečke srede so se nabirali valpti, pisarji, vojaki — vsa ta pisanobujna množica, ki se je dvignila nad njo, služeč tujim interesom. Slovenska zgodovina je tihi, a vztrajni boj za kmečke svoboščine; in samo toliko je zgodovina fevdalcev tudi zgodovina slovenskega rodu, kolikor v njihovem na tlačanstvu slonečem redu nastale spremembe zadevajo tudi slovenskega kmeta, tlačansko razmerje. Vse peripetije tega odnosa od propada zadnjih svobodnjakov preko kmečkih puntov in stare pravde, do krvnih dajatev in bremen, ki jih je moral nositi

VESTNIK

O filmih vobče in o planinskih filmih posebej

Planinske drame.

Zadnja leta so se začeli pojavljati v kinematografih takoimenovane planinske drame. Vsebinska je po navadi kaka omledna, ganljiva ljubezenska zgodba. Zgodba bi se lahko odigravala kjerkoli, v kakšnem kopališču prav tako, kakor v mestnem parku, ali na morju — njena vrednost bi ne bila prav nič večja ali manjša. Gore so čisto slučajno ozadje, kulisa, brez vsake notranje zveze z vsebino. Vzroki, da si snemalci tako radi zbirajo gore za kulise, so čisto spekulativne vrste: po eni strani hočejo privabiti k filmski blagajni resnične prijatelje narave, ki sicer radi stoje bolj v stran od take umetnosti, po drugi pa hočejo poživeti medlo, šablonsko vsebino s tem, da ji dajejo vsaj veličastno ozadje.

Filmska »umetnost« — zvečine obrt!

Še bolj nego za druge, velja za večino teh planinskih filmov, da nimajo niti estetične, niti vzgojne vrednosti. Če je sploh kaj vrednot v njih, morajo biti le gospodarskega značaja. Pri tem pa se hočemo danes izogniti vprašanju, če njihova narodnogospodarska vrednost odtehta npravnstveno in še bolj estetično škodo, ki jo prizadevajo ljudstvu.

Kar takoj priznavamo, da prav nič ne razumemo pogojev, ki so potrebni za uspeh kinematografske industrije. Kajti zvečine ni vsa kinematografska »umetnost« drugega, nego bolj ali manj

doblčkanosna obrt. Očividno ima tudi ta obrt uspeh, saj gotovo zvabi prav v planinske filme mnogo ljudi upanje, da dožive vsaj v sliki gore, ta edini — za sedaj, ali kako dolgo še? — neokrnjeni del naše narave. In če je pri taki »drami« zraven še kaj podob iz življenja ljudi, ki žive med gorami in od njih — nobene škode! Prav za prav: še bolje! Še nekaj omlednega občutkarstva bi prenesel človek, če že res ne gre drugače.

Kdor pa je res kdaj gledal tak planinski film, je moral biti razočaran. Vsebinska drame je po navadi najbolj prazna, najbolj omledna občutkarija v slogu ameriških happy end romanov, le da po navadi izvršena z veliko manjšo tehnično in igral-sko veščino. Res, da je povsod uvrščenega nekaj gorskega prizorišča. Toda takoj od pravega početka je vsakomur očitno, da so gore zgolj zakrasje. Kajti že pri izbiri pokrajinskih motivov ni odločala resničnost, velikolepnost gora, temveč tudi tu so po navadi izbirane slike čisto šablonske. Ne gre snemalcu za to, da nam poda gorsko naravo, kakršna je, ampak tako, kakor je najbolj primerna vsebini njegove občutkarije. Zato tudi izbira slike z istih vidikov, iz katerih je zrastle njegova »drama«: pokrajina, po možnosti brez značaja, ker je filmar skrbno izločil vnaprej vse, kar ji daje značaj, vrhovi neverjetno visoki, jezerca, kar najbolj ljubka, kmečke in planšarske bajte — potemkinove fasade. Planšarice kajpada v šolničkih in podobnem zmešku mednarodne in »narodne« noše.

Gore naj ne bodo zakrasje alpinskemu šušmarstvu!

Resni prijatelji narave in vsi pravi alpinisti so začeli zategadelj odklanjati vso to alpinistično in estetično zanikarnost. In prav razveseliti je moralo vsakogar, ki je čital, kako so začeli tudi vo-

dilni alpinistični časopisi od konca do kraja odklanjati te baje alpinistom namenjene filme. Spominjamo samo na alpinistično šušmarijo »Matterhorn«, ki je skoraj brezprimerna tako v potvarjanju zgodovine, kakor ljudskega osredja in resničnosti planinskega doživetja.

Spominjamo nanjo, ker je baje — v Ljubljani imela uspeh — — —

Ko se je pred nekaj leti raznesel glas, da tudi pri nas snemajo planinski film, nas je zaskrbelo. Skrb se je povečala, ko smo slišali, da nameravajo slike iz gora »poživiti« z raznimi prizori.

Kakor da bi velikolepnost narave potrebovala poživitev za tistega, ki jo ljubi in spoštuje, kakor da bi taka poživitev mogla vdahniti spoštovanje in ljubezen do prirode tistemu, ki mu ni dano, da jo občuti samo na sebi, iz svoje duše.

No, planinsko društvo »Skala«, ki je snemalo tisti film iz »Kraljestva Zlatoroga«, nas je prijetno iznenadilo. Kakor ima ta film gotovo svoje pomanjkljivosti, so na drugi strani njegove prednosti tolikšne in tako očitne, da postavljajo v senco njegove napake. Uspeh prav tega filma pa je pokazal, da imajo naši ljudje čut in zanimanje za gorsko naravo, pa če tudi, ali bolje, kadar mu jo predstavljajo takšno, kot je, brez kakega sentimentalnega zakrasja, ki že zaradi svoje nenaravnosti ne spada v katerokoli prikazovanje narave.

Film o »Triglavskih strminah«.

Te dni smo čitali v ljubljanskih dnevnikih napoved novega slovenskega gorskega filma pod naslovom »Triglavske strmine«.

Poskusne predstave nismo videli. Zato ne vemo, kakšna je tista »mala ljubezenska zgodbica«, ki »družič« ta film, in seveda si tudi ne moremo

slovenski kmet za časa turških vpadov, so dovolj zgovorne priče njegove zgodovine.

In ta zgodovina nam pove: iz tlačanskega razmerja, ko je bilo treba znati jezik nemške in laške gospode že, če se je človek hotel povzpeti le malo višje, je morala v dobi stoletij zrasti v preprostem slovenskem človeku zavest, da vrata k boljšemu kruhu, kakor je njegov, ne odpira njegov okorni, tako malo spoštovani jezik, temveč le tuja govorica njegovih gospodarjev. Saj z njegovo preprosto kmečko besedo ni bila cesta odprta prav nikamor drugam: ne v mestni ceh, ne na učenjaško stolico, ne v graščinsko birokracijo, ne v široki svet. Ali se moremo potem čuditi, če je z odpuščanjem in s širokogrudnim razumevanjem spremljal one svoje sinove, ki so — mogoče čisto najrazboritejši in najpodjetnejši — odhajali iz tesnobe tlačanskega življenja v drugo, kjer ni bil češčen in spoštovan ta ubogi jezik tlačanov? — V tistih slovesnih in bahavih kretinjah preprostih naših ljudi, ki se pripravljajo, da včasih le mukoma iztisnejo iz sebe ono besedišče nemških besed, ki so si jih nabrali iz vseh koncev sveta in iz prerazličnih usod — je k o s t e n a s e n a r o d n e t r a g i k e, t i s t e r e s n i c n e, ki se je odigravala skoro nima do Trubarja in še poslej do Prešernovih časov in do novejših dni. Tragika, ki se je odigravala predolgo, da ne bi utisnila znamenj našemu človeku. Prešeren, ki je z ljubeznijo koreninil v svojem narodu, je prav z evropsko višino svojega duha zaznal najbrdkeje to stanje stvari: Deutsch sprechen hier zu Lande die Herrinnen und Herren, slowenisch die vom Dienerstande!

III.

Ne, ni govora o posledicah večstoletnega hlapčevstva, kadar gre za dušo našega preprostega človeka. Mar ni hlapčevstvo le stanje, v katerem je kaka človeška skupina že brez čuta za svoje človeško dostojanstvo in pravice drugih? In zdaj, o narodno prosvetljeni gospod, si poglejva iz oči v oči: kdaj še je ljudstvo, ki nikoli ni v zgodovini odločalo o svoji usodi, moglo vzeti nase odgovornost za potek zgodovine, pa naj je bila še tako klavna? Toda prav ista zgodovina je večkrat izpričevala, da so oni, ki so zidali svojo kulturo na delu širokih množic, pozabili na pravice teh množic, in če so jih tirjale, šli k tuju zoper nje, k tuju z istimi interesi, ker so bili ogroženi njihovi privilegiji.

Da, človek mora biti že zelo brez čuta in brez ljubezni za resnična dejstva, če nalaga slovenskim kmečkim in delavskim množicam krivdo, ki je ni bilo njih nikoli, ker je ni moglo biti. Usodno pa je tako pojmovanje, ker zavaja slovensko prosvetljenstvo v pasivnost in neko oholost, namesto da bi ga budilo k aktivnosti, k volji, da se s spoštovanjem prikloni pred njihovim delom in z njihovo pomočjo pomaga izbrisati tudi zadnje sledove narodne nesreče. Usodno pa je tako pojmovanje tudi zato, ker slabi in izpodjeda one življenske sile, iz katerih je rastla in bo slovenska kultura. Usodno je tako pojmovanje, ker dopušča in omogoča, da se pod njegovim ohlapnim plaščem skrivajo sebični interesi, pobeljeni z brutalno filozofijo sirove sile kot vzgojnega načela. In usodno je tako pojmovanje tembolj, ker se z njim slovenski prosvetljenec postavlja sam v službo teh sebičnih interesov in se zaslepljen in zasuš-

njen nehote odtuji množicam. Posledica je, da slovenski prosvetljenec ni več v živem kontaktu s potrebami resničnega naroda in da stoji zmeden, brezmočen in plašen pred vsemi velikimi problemi časa. Da je bilo slovensko izobraženstvo pred petdesetimi leti sodobnejše, pripravljeno na ona velika socialna gibanja, ki so šla skozi Evropo, ne bi bilo mogoče, da so nam baš ta gibanja tako nevarno trgala iz slovenskega narodnega telesa one delavske množice, ki so v Mariboru, Celju in po drugih spodnještajerskih mestih sprejele ideje socializma predvsem le z nemško besedo.

Ali slovensko meščansko in polmeščansko prosvetljenstvo se raje ziblje na zlati površini »narodnega ponosa«. Se je zibalo in se ziblje. In rešuje morda zanemarjeno slovenstvo na severni periferiji s tihim spoštovanjem in občudovanjem nemškega in »jugoslovenskega« kapitala. A pod to zlato površino se odigrava drugačna, brutalnejša resničnost...

O narodni vzgoji

(Konec sestavka iz zadnje številke.)

Čim večja demokracija — tem večja skrb za duhovno elito.

Motreč demokratično gibanje sedanje dobe, govori španski mislec Ortega y Gasset o vstajenju množic in ga šteje kot nujen pojav v zakonitem razvoju narodov. Današnja doba mu je doba demokracije kat'exochen. Bistvo prave demokracije je v dani možnosti, da vsak po svojih zmognostih svobodno sodeluje in se uveljavlja v javnem življenju. Vendar demokratizacija družbe še ni dovršena. Ponekod se še danes borijo z ostanki fevdalizma. Govore o demokraciji kot o preživeli družabni obliki. A demokratična ideja je večnostna ideja. Liberalizem, parlamentarizem so prigodne oblike, ki jim lahko sledi druge, boljše. Dvomi o tem, ali je demokracija res poklicana osrečiti ljudstvo, spadajo v poglavje o političnih sentimentih. Življenje gre svojo pot. Pač pa je upravičena skrb, da vodi duhovno življenje v demokraciji, ako gre enostransko samo v širino in ne tudi v globino in višino, v neko omledno kulturno stanje brez notranje napetosti in sposobnosti za pravi stvariteljski razmah. Nujno je zato, da gre vzporedno z demokratizacijo družbe tudi obrazovanje in vzgajanje vodilne duhovne elite, ki je poklicana, da vzdržuje v duhovnem življenju vedno neko stanje duhovnega trenja in tekme, duhovnega pogona in vzpona. Demokracija bi vedla na stranpoti, ako bi vzgojo take elite prepustila slučaju. Načelo naj velja: Čim več demokracije, tem več smotrne vzgoje elite, za katere presojo pa ni merodajna večja ali manjša šolska izobrazba, ampak jakost značaja, čut socialne odgovornosti in živa vera v ideale, ki jih proglašamo kot vodilne. Za zgled nam je lahko v tem pogledu ruska mladina.

Treba je tudi pri nas neke ustanove za vzgojo take elite.

Narod to elito živo pogreša. Odtod splošen občutek naše nemoči. Med Slovenci se je demokratična misel že močno zasidrala in demokratična stremljenja so bila pri nas vedno živa ter kljub strankarskim izrodkom v jedru zdrava. Ne mo-

remo odrekati strankam zaslug za širjenje ljudske prosvete. Mnogo so v ta namen žrtvovali, in marsikaka ustanova priča o njih prizadevanju. S prenehanjem strankarskega življenja opazamo v tem pogledu precejšen zastoj. Vendar je treba razmišljati o tem, ali je v korist stvari, če se kulturno in vzgojno delovanje preveč in izključno veže s strankarskim, če niso potrebne trajnejše osnove za prosvetno delo med ljudstvom. Po svetovni vojni vidimo v vseh demokratičnih državah močan porast teh stremljenj. Ustanavljajo se ljudske univerze, javne knjižnice, ljudski odri in drugo. Težnja po splošnem šolske izobrazbe se javlja tudi v navalu mladine na srednje šole in v porastu ženske mladine na njih. Ne gre umetno zavirati teh teženj s tem, da se revnejšim slojem otežkoča študij. Demokratizacija nam je res prinesla splošnejše ljudske prosvete in kaj radi merimo kulturno stanje naroda po odstotkih pismenih ljudi. Treba pa je, da vprašanje ljudske izobrazbe in prosvete globlje zagrabimo in da z novo, iz naših potreb vzraslo in v naših življenjskih pogojih utemeljeno prosvetno politiko uteremo nova pota prosvetnega dela.

V posnetku teh izvajanj ugotavljamo na kratko: Ob prevratu smo doživeli prelom slovenske prosvetne politike, ker smo videli naenkrat svoje glavne dosedanje težnje uresničene. Od takrat opazamo zastoj v naših narodnovzgojnih prizadevanjih in stremljenjih in to radi nekakega samozadovoljstva nad doseženim stanjem. Danes se zopet osveščamo in si izprašujemo vest ter prihajamo do spoznanja, da je prava kulturna in prosvetna politika samo tista, ki se vprašuje po svojstveni, našemu značaju primerni vzgoji ter ideji o taki vzgoji uvede kot živo silo v vse naše vzgojstvo. Brez narodne vzgoje v tem smislu, ki nima nič opravka z nacionalistično-šovinistično vzgojo, kulturni narod ne more nikdar živeti polnega življenja.

Odrešenik Indije

O Ghandiju je napisal francoski pisatelj Romain Rolland to-le poslanico:

Indija ni samo zadeva velikega naroda, — človeškega kontinenta, — skupnega vira naših evropskih jezikov in naših misli, — naših tisočletnih korenin, iz katerih je zrastle mogočno in širokovejnato drevo naših evropskih kultur. Nismo prizadeji samo glede na naše pokolenje pri njeni usodi, njenem prebujanju, njeni volji do neodvisnosti. Koliko drugih narodov stresa danes drget pravičnega ostanka in si prisvaja pravico, da vzame v lastne roke krmilo svoje usode! Lahko bi rekli, da gre po vsej zemlji, čez grobove, v katerih spe vklenjeni stari narodi, šepet, — klic: — »Lazar, vstani!...«

Toda, kar nam dokazuje med vsemi narodi prav to indijsko prebujenje, — kar je naredilo, da je onkraj vsakega političnega preudarka in strasti njena stvar naša, — to ni toliko tisto, kar hoče Indija uresničiti: samostojnost velikega naroda, ali zvezne države indijskih plemen in narodov: — to so sredstva, s katerimi skuša doseči svoj namen; to je duh njenega ravnanja; to je duh njenega poslanstva; to je posvečeni človek, v katerem je to meso postalo; to je mahatma non-violence-a (nenasilstva), — Ghandi, junaj in svetnik s Satyagraha (sat-resnica; agra-ha-moč).

Kugy o planinskem romanu.

Mislimo, da končamo tale sestavek najprimerneje z besedami klasika naših Julijskih Alp, dr. Julija Kugyja, o planinskem romanu. Besede, ki veljajo logično in nujno za planinske dramatične prizore v še vse večji meri:

»Kadar poslušamo resne besede visokogorske narave in zajemamo toliko božanstvenosti iz nje, bi se morali vendar vprašati, če je primerno, okusno in pravilno, da zanašamo gori človeške slabosti in zablode, človeško nadložnost. Malenkostne zgodbe o zemeljski ljubezenski stiski, o ljubosumnosti in o sovraštvu v njeno večno čistino in vedrino. Teh modernih »planinskih romanov« ne morem trpeti... Je li pravilno zastavljeno vprašanje »planinskega romana«? Kaj je roman že »planinski«, če prestavimo njegovo torišče na gore, ali če je njegov junak gorohodec? Kje je resen gorohodec, ki bi se mogel tega res veseliti? Ali pa so take knjige pisane za senzacijo žejno občinstvo, ki ima o gorah in o hoji po njih tako pogosto nedovoljne in nejasne predstave? Planinske romane da hočete čitati? Kaj ni pravi in resničen roman znamenita Whymperejeva knjiga o gorah in lednikih, kjer zmaga in zagospoduje železni gorski junak s svojo brezprimerno drznostjo, žilavostjo in vztrajnostjo nad Matterhornom?... V Baumbachovem velikolepnem gorskem spevu »Zlatorogu« diha duša Triglava, in močni, pristni gorski zrak veje skozi celo pesnitev. Tam je zapisan rek, ki bi ga rad stavil nasproti sodobnemu »planinskemu romanu«: »Kar vas skrbi, kar vas teži, pustite«, naj zdrkne v dolino. In še bi pristavil svarilo: Ne nadlegujte gora s stvarmi, za katere jih prav gotovo ni ustvarila božja volja. Svete so, in njihovih imen ne imenuj po nemarnem.«

misliti »celo napete in dramatične vsebine v trenutku, ko sprožen kamen zadene ljubimca«, čeprav zvone te besede že nekam hudo po kinematografskih poslovnih oznanilih. Tudi tistih »kritičnih gledalcev« ne poznamo, o katerih poroča »Slovenski Narod«, da so bili mnenja, da je »plezanje čez triglavsko steno mnogo predolgo«. Prav tako nismo čitali tistih »prav banalnih in preveč domačih napisov«, čeprav vemo, da naši ljudje le preradi zamenjujejo ordinarnost z domačnostjo, in se nam zategadelj zdi tista banalnost izmed najbolj verjetnih napak filma.

Vsega tega torej ne vemo in ne poznamo. Kar bomo povedali, ima čisto načelen značaj.

Vsekako ima prav »Slovenski Narod«, če zahteva več besedila, ki naj pojasnjuje pokrajino zemlepisno. Ni ga na svetu tako pojmovnega, tako zgolj estetskega opazovalca gorske pokrajine, ki ne bi hotel vedeti, kje se nahaja ta bajni čudoviti svet, ki mu ga snemalec prikazuje, in kako se imenuje.

Nekaj drugega pa je z mnenjem »kritičnih gledalcev«, da je plezanje čez triglavsko steno mnogo predolgo.

Še enkrat povdarjamo: filma nismo videli. Zato morda ta ugotovitev o predolgem plezanju stvarno in prav glede na ta film in brez podlage. Čisto lahko je mogoče, da so prav tisti posnetki tehnično ali estetično slabšeji, da ubijajo posameznosti celoto, kar se jako lahko dogaja tudi izurjenim snemalcem, da je razvoj »dejanja« nesorazmerno.

Vse te možnosti in verjetnosti upoštevamo.

V prizorih iz narave naj je prvo narava in drugo šele — ljudje!

Pozornost in skrb hkratu pa nam je vzbudila trditev »Slovenskega Naroda«, češ, da je »same triglavske stene sedaj z nepotrebnim trikratnim za-

bijanjem klinov polnih 500 m, ki gledalce prav tako utrujajo kakor plezalce...«

Pa mi je vstala kar nehote pred duševnimi očmi slika iz tistih takomenovanih planinskih filmov: Gorska pokrajina... Po nebu drve hudo-urni oblaki, drve, kakor nikoli v naravi... Prav kakor bi se jim mudilo, da kar najhitreje mogoče napravijo prostor omlednemu ljubezenskemu prizoru... Morda si se pripravil, da zajameš nekoliko teh slik iz narave, da jih objameš s pogledom in napolniš z njimi oči in dušo... Zmotil si se... Zakaj tisti hip se pogreznejo oblaki, in gore, in njihove stene, in potok in cvetne planine v nič... Na platnu pa se pokažeta dva zaljubljenca, ki prav tako hitata z gibanjem in s poljubljanjem, ali pa kaka oseba, ki preganja drugo po tistih planinah, skalah, stenah... Skratka, osebe, ki te prav nič ne zanimajo, razen če te je že čisto zajela in »ogoltnila« filmska civilizacija in ubila v tebi vsak čut za resničnost prirode in za pravo dramatično kulturo.

Ne vemo torej, kaj je s tistimi odvečnimi filmskimi metri, ali bojimo se, da je nekako tako. In če je tako, priporočamo g. Metodu Badjuri, naj ne posluša preveč ljudi, ki bi radi poveznili lonec filmskega klišeja tudi na slike in gorske narave, ampak naj raje posluša svojo lastno ljubezen do gora. In mislim, tak-le bo odgovor: Severna stena zbuja lahko ure in ure pozornost ne samo plezalca, ampak tudi gledalca. Pa bi je ne mogla zbu-jati v filmu veliko krajši čas! Saj je gotovo: tistim, ki jim je film pokazal okus, tistim ne ustreže. Toda tistim ne ustreže niti z okrnjenim filmom, zakaj filmske tehnike Hollywooda bržkone ne dosega. Ali ustreže vsem resničnim ljubiteljem narave. In zagotavljamo mu, da bodo tisti gledali dobre posnetke gora, pa četudi če jih ni samo 500, ampak še enkrat toliko metrov!

Prišel je na svet v njegovi najbolj črni uri, ko so izpodkopana načela, ki so vzdrževala zapadno kulturo. Klekajoči svet Evrope se predaja starim nagonom živinske nasilnosti, poslušajoč se vseh sredstev razdejanja, ki jih mu daje najbolj prečiščena znanost. Zjutra po strahoviti štiriletni vojni in na predvečer — ne ene vojne, ampak desetih eno v drugo segajočih vojn, ki ne bodo pustile niti ene države v varstvu nevtralnosti, — med temi visečimi grožnjami sedi, kakor med spenjenimi valovi Rdečega morja, ki bi utegnili pri odstopu pogoltniti človeštvo, krhki modrec Indije, drugi Budha: sam je in zgolj s svojim ne-sprejetjem, polnim miru in neupogljivosti, strahuje divje sile; zgolj grožnja tega starčka, da se bo postil do smrti, upogne najponosnejšo državo in pribori zmago, ki bi je ne mogle priboriti večletne bitke; zakaj vsaka zmaga z oboroženo roko, s smrtjo, seje ne-spravljivo maščevalnost.

Prvič je dobil evropski svet, ta Tomaž, ki verjame samo v dejstvo, zgled z dejanjem, zmagoviti zgled tega, kar imenuje Ghandi sam »meč lastne žrtve«. Prvič je napravil Ghandi pred očmi celega sveta in pred svojimi lastnimi ta zmagoslavni poskus, ki ga je teoretično naznanjal že od l. 1920; na veliki lestvi je ponovil izkustvo rishijev (starih mojstrov), o katerih je rekel, da »so odkrili zakon nenasilnosti v sredi sproščenega nasilja in bili za tegadelj večji učenjaki, nego Newton in večji vojščaki, nego Wellington, ker so sami rabili orožje, so spoznali njegovo brezkoristnost, in učili so utrjeni svet razrušilnih sil »nenasilnosti v njeni dinamični obliki, ki pomenja zavedno trpljenje celokupne duše, ki se ustavlja volji tiranov. Ena sama osebnost«, še pristavlja, »ki bi se ravnala po tem osnovnem zakonu, bi se lahko uprla celokupni moči nepravilne države, da brani svojo čast, svojo vero, svojo dušo«, in ono svojega naroda, svojo svobodo, ter bi »utegnila pozneje povzročiti padec te države ali pa njen preporod«.

Dokazano je. Pa ne niti za, niti proti tej ali drugi državi. Vse evropske države so enako nepravilne in v zmoti. Dokazano je po odrešeniku v blagor vsega človeštva. — Toda, da ozdraviš, moraš hoteli tako. Ali bo hotel to ob uri, ko se bodo rušili zadnji jezovi, ki še zadržujejo vihar razdejanja? Naj se ne bi zazibal v sen z omamami, da more podaljšati sedanje stanje! Treba je delati. Treba je izpremeniti izkvarjeno družbo, ki se vzdržuje samo še s pregrehami. Samo dva načina imamo, ki hočeta oba postaviti nov red: — Nasilje in nenasilnost. Obadva sta revoluciji. — Izbirajte!

OPAZOVALEC

K sporu za slovenstvo

(Utrinki.)

Ne mislim, da bi o slovenstvu pisal članek, ki bi razglabljal, kaj je in ni slovenstvo; ampak k najnovejšemu sporu bi hotel podati nekaj besed.

Spor se suče okrog pesnika Župančiča, ko je letos v »Ljubljanskem Zvonu« poveljaval ameriškega pisatelja Adamiča, ki je naš slovenski rojak, in se v zvezi z njim dotaknil vprašanja slovenstva.

Najprej je treba ugotoviti, da stališče Župančičevo nima ničesar opraviti z njegovo pesniško tvorbo in vrednoto. Kdor bi hotel zaradi tega članka zmanjševati pesnikovo veljavo, ta bi ne bil stvarjen, ampak bi zasledoval postranske namene in bi slovenstvu škodoval, ker bi dokazoval, da smo Slovenci nezreli: kadar nam kaže, svoje ljudi poveljujemo v deveta nebesa, a drugič, ako nam tako bolj prav pride, iste ljudi zopet zatajujemo in jih pehamo v dno pekla.

Puščajoč Župančičevo pesniško vrednost izven spora, vidim v njegovem članku dvojno osnovno zmoto.

Prvič ne more biti ameriški pisatelj Adamič nekak naš vzornik. Pravilno je sicer naziranje, da nas more tujina bogatiti v omiki in oliki; toda v našo narodno korist nam je tujina samo pri onih, ki se niso izgubili v njej, marveč so ostali živa veja narodnega debela, ki jo je tujina samo poživila. Adamič je lahko velik ameriški pisatelj; za nas ima pomen, kolikor vsak pisatelj, ki iz njega črpamo kaj lepega. Tujina mu je dala, česar mu — recimo — domovina ni mogla dati: osebno ga je duševno osvobodila, a obenem ga je odtrgala od rodne grude. Zanj velja, kar je o izseljencih vpraševal pesnik Župančič:

Boš jih kot lastavke k sebi priklicala?

Kakor golobe prizvala pod krov?

Ali jih tuja bo slava premamila

in jih nikoli več k tebi ne bo? (>Duma.)

Ne samo Amerika (dasi morebiti ta glavno), vsaka tujina, kamor hodi naš človek za delom in jelom, vsebuje naš »gospodarski, socialni, narodni in kulturni« (besede Župančičeve) problem v tem pomenu, kakó prepričati doma, da se našim ljudem ne bo treba izseljevati, in v primeru, ako se že naš človek mora izseljevati, kakó prepričati v tujini njegovo socialno izkoriščanje, kakó ga dvigniti gospodarsko in s tem narodno-kulturno. S tega stališča pisatelj Adamič, ki piše angleško (ne glede na vsebino), za naše izseljence ne prinaša mora biti tirjani znesek plačan do 15. nov. 1932,

rešitve, nasprotno se ž njimi vred vtplja v amerištvu.

Druga napačna misel Župančičeva je priličnost, ako bi iz nje delal načelne zaključke zoper svoje slovenstvo. Seveda ne smemo pozabiti, da je rojen v Beli Krajini, kjer prehaja slovensko narečje v hrvaško in se razvija tu slovenski jezik, tam hrvaško-srbski. Ob robu se jezikovne skupine prepletajo. Ako bi bil rojen in vzgojen kje drugje, recimo v Bosni, kakor sam namiguje, potem bi najbrž ne bil slovenski pesnik. Ker se pa to ni zgodilo, ko so bile odločilne za njegovo rast druge prilike, velja zanj dolžnost, da živi in deluje v osredju, ki ni izšel iz njega samovoljno. Vsak prostovoljni skok drugam bi pomenil zanj kakor za kogarkoli odpad od prirodnosti. Ni slovenstvo zanj posebna krepost, kakor bi ne bilo hrvatstvo ali srbstvo greh, ako bi mu bila dana ta priličnost. V sedanjih razmerah je pa slovenstvo prirojeno in privzgojeno področje njegovega dela, ki velja zanj načelo: To sem, drugačen biti ne morem, ker bi sicer ne bil — slovenski pesnik.

V odločilnih trenutkih osebnega in družbenega življenja ne smemo ugrabiti, kaj bi bilo lahko ali zakaj ni bilo; treba se je jasno opredeliti. Adamič ne more biti naš zgled, za katerim naj bi hodil slovenski narod.

A — a.

Tajnine zlato naših hranil

Naši mrtvi možje

V zadnji številki »Slovenije« se je nekdo spomnil pokopališč, kjer počivajo možje, ki so nam pomagali ustvarjati našo omiko. Iste misli, ki so navdajale pisca onih vrstic, so prevzemale tudi mene, ko sem hodil letošnje Vse Svete po pokopališču Sv. Krištofa.

Naši zaslužni mrtvi rojaki so raztreseni po grobovih, da jih je težko najti. Tam, kjer je bil denar doma, se šopiri gizdavost in razkošje; kjer je pa vladal duh, tam se rad izgublja spomin nanj. Bahaštvo praznote sega tudi v oni svet.

Potrebno bi bilo da se napravi za naše mrtve duhovne ljudi primeren mavzolej, kjer bi našli svoj prostor vsi, ki so narod dvigali in učili, ljubili in vodili s svojim duhom in žrtvovanjem. Posamezne založniške družbe, kakršne so Matice, ter zbirateljica in varuhinja naše oblikujoče umetnosti, kakršna je Narodna galerija, ne zmorejo takega dela. Za to je poklicana naša oblastvena javnost: mestna občina ljubljanska in banovina, da vrši kulturno nalogo v tem pogledu.

Vprašanje je tudi preosnova Prešernove rojstne hiše v Vrbi, ki naj bi se izpremenila v njegov muzej. To bi morala biti skrb vsega naroda. Strokovnjaki (spomeniški urad in arhitekti) naj napravijo načrt, a njegovo izvršitev bi morali prevzeti oni, ki razpolagajo z narodnim denarjem, t. j. v prvi vrsti banovina. Seveda bi lahko marsikaj napravili imoviti posamezniki, a ti znajo po večini iz naroda samo denar dobivati, a ga ne tudi izdajati zanj.

A-a.

Mesto — podeželje

Kako, da ta dva pojma tako zelo ločimo, kako, da je prišlo do tako ostre ločitve, ko vendar povsod sonce sije, kako da vse drvi v mesto in podeželju čedalje bolj manjka ljudi? — Dežela in mesto sta kakor proletares in kapitalist. Prvi živi in umrje kakor ga je Bog ustvaril. Vse iznajdbe človeškega duha gredo mimo njega, vseh ugodnosti življenja zanj ni. Oni pa jih uživa v izobilju. Tako se je v mestu, vsaj v središčih, nakopičilo vse, kar je prinesel napredek tehnike, življenje v mestu je boljše, ugodnejše, zanimivejše. Če naštejemo le nekatere stvari: elektrika, vodovod, kanalizacija, ceste, prometna sredstva, šole, bolnice, galerije, knjižnice...

Kako omejiti dotok iz podeželja v mesto, kako ustaviti nazadovanje podeželja? — S tem, da vse pridobitve modernega življenja prenesemo v poslednjo gorsko vas, da industrijaliziramo podeželje na podlagi skupnega, enotnega, točnega načrta. Dokler se to ne bo zgodilo, ne bo mogoče zaustaviti niti izseljevanja, niti domobežnosti naših deželanov.

Slovenski uradni jezik in finančna uprava

Davčni uradi v Sloveniji, ki zelo vestno iztirjujejo davke, so pošiljali v začetku tekočega meseca davkoplačevalcem opomine, čeprav so davki zapadli v plačilo šele 15. novembra t. l. Tako je pač predpisano. Ti opomini za davke imajo naslov »poreska opomena« in so sestavljeni v srbohrvaščini, tiskani pa v latinici, prete tudi z izvršbo, če ne bo davek plačan do 15. novembra. Davkarije v Sloveniji so si preskrbele štampiljke ter na koncu pritiskajo slovenski stavek s štampiljko, da

če ne se smatra, da je opomin izvršen. Zdi se, da so davkarije same v dvomu, če davkoplačevalci razumejo srbohrvaški tekst, ker bi sicer ne pritiskale štampiljk z enako vsebino kot jo ima »poreska opomena«. V Sloveniji je toliko davkoplačevalcev, da bi finančno ministrstvo lahko dalo natisniti slovenske opomine za davke, ker znaša skupna drž. davčna obremenitev Slovenije skoro 13 odstotkov državne davčne obremenitve v vsej državi, prebivalstva v Sloveniji je pa 8:2 odstotka vsega prebivalstva v državi. Za takozvane »poreske opomene«, ki jih marsikak naš človek ne razume, je pa treba plačati še posebno takso, nekako 10 dinarjev.

Italijanski državnik zoper osvojitve Trsta

Zanimiva je notica v »Slov. Narodu« l. 1873., 208. 1 (11. sept.), ki se glasi takole:

»Te dni je izšla knjižica, ki jo je izdal italijanski general Lamarmora, ki je l. 1866. bil na čelu italijanske vlade in je snoval zvezo Italijanov s Prusi proti Avstriji. Italijanski državnik priobčuje celo vrsto aktov. Kakor Lamarmora dokazuje, je Prusija že l. 1860. hotela vojno z Avstrijo. Leta 1865. je Italija hotela po mirnem potu dobiti Beneško od Avstrije, namreč s kupom. Ravno tako je Italija hotela resnično italijanski del Tirola, namreč Trientino. Trsta Lamarmora ni zahteval. »Trsta«, pravi, »nisem zahteval ne tačas, ne kasneje, ker tudi če se prizna, da je Trst po jeziku bolj italijanski nego nemški, vendar so interesi tega mesta popolnoma na Nemčijo(!) navezani. Poleg tega je mesto obdano od slovenskih in nemških(?) ljudstev, ki nimajo z Italijo nič vzajemnega in nečejo nič vzajemnega imeti, nego kar se trgovine zadeva. Ako bi Trst slučajno spadal pod Italijo, bilo bi to posestvo za italijansko kraljestvo polno težav in nevarnosti.«

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremljenj, težčih po duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja kot narod. Kdor je z nami enih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

DEJSTVA IN DOGODKI

Prepovedana knjiga

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in razširjati knjigo »Crkvi slobodu!«, ki jo je spisal krški škof dr. Josip Srebrnič. Knjiga je izšla v Zagrebu.

O razpravi

pred ljubljanskim deželnim sodiščem, kakor poroča »Slovenec«:

Franceta Sršena, posestnika in bivšega župana na Gmajnici, obtožuje državni tožilec, češ da je dne 29. januarja t. l. javno govoril: »Ah, kaj zakoni in Uradni list in režim, ki ni pošten in pravičen« in s temi besedami delal nerazpoloženje zoper zakone in politični red v državi.

Pri razpravi dne 19. t. m. se je zagovarjal obtoženec, da ni kriv in da ni rekel besedi, ki mu jih očita državni tožilec. Ko so v gostilni kritičnega dne govorili, da mora vse molčati, se je oglasil tudi on, da ni to nobena pravica, če mora tri četrtine ljudstva molčati, ena četrtina pa lahko govori kar hoče.

Zaslišane priče niso mogle določno potrditi navedb obtožnice, ter so povedale in poudarile v prvi vrsti, da je šlo le za razgovor v gostilni, kakršen je v navadi med sosedi. Zato je sodišče obtoženca oprostilo.

Iz belgrajskega parlamenta

Pri seji Narodne skupščine dne 17. novembra t. l. je poslanec Alojzij Pavlič napadel ministra dr. Alberta Kramerja, Glede na ta napad je prečital naslednjega dne poslanec Lovro Petovar skupno izjavo senatorjev in poslancev iz dravske banovine, v kateri izjavljajo, da je minister dr. Kramar prljubljen ne samo v svoji ožji domovini, ampak tudi v ostalih krajih Jugoslavije in mu zaradi tega izrekajo neomajno zaupanje in priznanje.

Poslanca Petovarja pa je med čitanjem motil poslanec dr. Nikić (Hrvat), ki je rekel, da ga ta izjava prav nič ne zanima, in če že hočejo, naj raje ministru dr. Kramerju napišejo pismo in mu ga odpošljejo. Če jim pa poslanec Pavlič ni všeč, zakaj so ga pa kandidirali.

Nato je nastalo v skupščini prerekanje in tak hrušč, da ni bilo mogoče dobro razumeti, kaj je Petovar čital. Ker je poslanec Nikić še naprej zatrjeval, da ga vsa izjava ne zanima, je stopil poslanec Anton Cerer k njemu in ga po kratkem prerekanju udaril po roki in po obrazu. Nikić je nato udaril Cererja nazaj in sicer prav tako v obraz. Nekaj hrvaških poslancev je nato obstopilo Nikića in Cererja odrinilo proč.

Seja je bila nato prekinjena za petnajst minut.

GOSPODARSTVO

O gospodarstvu evropskih
južnovzhodnih držav

poročajo »Münchner Neueste Nachrichten« med drugim:

»Gospodarska in finančna stiska južnovzhodnih držav postaja čimdalje hujša. Zlasti narašča težnja za samopreskrbo na način, ki je v čudnem nasprotju z željami teh držav glede njihove vnanje trgovine. Ne davno tega je razglasila Češko-Slovaška, da hoče pospeševati sajenje tobaka, čeprav imajo nekatere teh držav tobaka več kot preveč, in takoj na to je naznanila Bolgarska, da hoče zasajati bombaž, da bo neodvisna od bombaževih izdelkov, ki jih je doslej dobivala zlasti iz Češke.

Zanimivo je, da je doslej edino le Turčija zapustila to pot zapiranja pred gospodarskim vnanjim svetom, tista Turčija, ki se je doslej najprej in najbolj zapirala. Spoznala je namreč, da je na ta način preveč izgubila na davkih, carinah itd.

Povdariti je treba, da je v vseh južnovzhodnih državah — bolj ali manj — velik razloček med resničnim in tistim uvozom, ki je razviden iz uradnega deviznega gospodarstva. Nekatere države, kakor Grška, so to že izprevideli in Atene že naznanjajo, da se brez dvomno izihotaplajo valute in devize v inozemstvo in tako plačuje nedovoljen uvoz. Pri drugih — kakor Madžarski — obstaja prepad med »uvoznim dovoljenjem« in »kreditno zahtevo«; nekatero blago se sme zacariniti samo z dovoljenjem ministrstva, za drugo zopet niso devize na razpolago, pa tudi kredita ni zanj. Človek bi mislil, da stoji pred popolno zaporo, ker tudi notranja valuta ne sme ven. Kaže pa se, da se dobi tudi blago, ki ga ni treba niti kupovati niti jemati na upanje, ki ga pa morda plača namesto kupca nekdo drugi. Če bi ne bilo tako, bi moralo biti veliko večje pomanjkanje inozemskega blaga, in trgovinski promet in kajpada tudi državni dohodek bi moral biti veliko manjši nego je.

Na vsak način pa sta se ne samo promet, ampak tudi donosnost industrije zaradi zapore ogromno znižala. Predelava sirovin je bila povsod veliko manjša nego lani, in donosnost, izračunana iz bilanc 1914 ogrskih industrijskih obratov, se je znižala za 83,9%. Dobiček pa je padel kljub vsemu zavarovanju uvoza od 32,4 milijonov na 5,3 milijone, v istem času je tudi nazadoval blagovni promet državnih železnic za 32%.

Vsa ta izvajanja nemškega lista so za vsakogar poučna, kajti ne povedo sicer načelno nič novega, pač pa navajajo nova dejstva, ki potrjujejo staro izkustvo: le v sodelovanju narodov je rešitev in le gospodarsko sodelovanje narodov more prinesiti narodom blaginjo. Mirno lahko trdimo: večji ko je krog narodov, ki gospodarijo snorazumno drug z drugim in dopolnjujejo drug drugega, večja blaginja. Manjši ko je ta krog in večje ko so zidovi carin deviznih in valutnih predpisov, uvoznih in izvoznih naredb, večje je uboštvo.

SLOVSTVO

Napoleon

(Nadaljevanje.)

D. S. Merežkovskij:

»Peščeno zrnice je zaustavilo mojo usodo«, pravi Napoleon na Sv. Heleni. »Če bi bil Aker vzet, bi se bila vrgla francoska vojska na Damask in Alepo, in hipoma bi bila pri Evfratu. Šest sto tisoč krščanskih Druzov bi se nam bilo pridružilo, in kdo ve, kaj bi bilo iz tega nastalo? Prišel bi bil do Carigrada, do Indije... izpremenil bi bil lice sveta!«¹³

Najhujše je bilo, da je kakor na mah oslepel — pozbil je, kam ga kliče Usoda.

Dalje ostati pod Akrom je bilo nemogoče. 20. maja je Bonaparte prenehal z obleganjem in začel obratni pohod v Egipt — prav teh sedem sto kilometrov, toda zdaj z razbito vojsko. Ljudje so šli naprej z upanjem, a nazaj — z obupom: prav kakor da je živ pokopani hotel vstati iz groba in ni mogel, zgrudil se je nazaj.

Tega leta je bilo poletje posebno vroče: šest in trideset stopinj Réaumurja v senci. Noge so se pogrezale v sipkem pesku, a na teme je kapal raztopljeni svinec sonca. Prav tako, kakor pred letom dni, v Damanhurski puščavi, so ljudje umirali od vročine, žeje, lakote, onemoglosti; blazneli so, ubijali so sami sebe.

Bonaparte je šel peš v prevozu bolnih in ranjenih: tem je prepustil vse konje. V prevozu so bili tudi kužni. Obiskal jih je dvakrat še v jafski bolnici; na dolgo se je razgovarjal z njimi, tolažil jih je in je baje celo enega pomagal prenesti z ene postelje na drugo, da bi dokazal vojščakom in zdravnikom, da kuga ni tako strašna, kakor mislijo.

Šel je v prevozu, odbijaje napade beduinskih krdel, ki so krožila okoli vojske, kakor obadi in sršeni okoli tovorne živine, bičane do krvi. Mučil se je z vsemi, vse je tolažil in bodril. Prinesel je sam, na svojih rokah, vso vojsko iz tega pekla, kakor nese mati dete iz požara.

Ne, »junaški dnevi« Napoleona še niso pri kraju: Lodi, Arcole, Rivoli — vsa italijanska vojna — je otroška igra v primeri s tem strašnim pohodom. Žrtveno na njegovem obrazu se odraža tu tako jasno, kakor še nikoli. Ognjena puščava Sirije je mati ledene puščave Berezine. Morda je v svojih porazih večji junak, nego v zmagah.

15. junija se je francoska vojska vrnila v Kairo. Obe vojni, egiptovska in sirijska, sta bili izgubljeni. Tega tudi ni mogla popraviti blesteča zmaga pri Abukiru 25. julija, kjer je bila sedemnajstisočna turška pristajna vojska vržena v morje.

Pol leta ni bilo nobenih vesti iz Francije; raznašale so se samo nejasne govorice o nekakšni nesrečni vojni. Iznenada pa je izvedel Bonaparte iz časnikov, ki so mu prišli slučajno v roko, da je Francija na robu pogina: v notranjosti vstaja, na zunaj vojna; Renska vojska je razbita, Italijanska prav tako; izgubljena je Italija — njegova Italija.

Kakor da je nenadna svetloba razsvetlila Bonaparta, in izpregledal je: na mah je vedel — pomnil, kam ga kliče Usoda.

19. avgusta se je odpeljal, skrivaj za vse, iz Kaira v Aleksandrijo. Tu je ukazal podadmiralu Ganteaume-u, naj prav tako skrivoma pripravi dve vojni fregati, Muiron in Carrère, ki sta ostali nepoškodovani od abukirskega poloma.

23. avgusta je bil objavljen razglas: »Vojščaki! Vesti iz Evrope me silijo, da zapustim Egipt. Zapovedništvo nad vojsko izročam generalu Kléberu. Vojska prejme kmalu vesti o meni; več ne morem reči. Težko mi je, zapuščati vojščake, ki sem jim bolj udan, nego komurkoli, toda moja odsotnost ne bo trajala dolgo.«

Kaj je general, ki zapusti vojsko, ki beži z bojišča? Ubežnik. Toda tu je bilo treba izbirati: izneveriti se vojski ali Franciji. Šel je, kamor ga je klicala Usoda.

V noči na 24. avgusta je stopil Bonaparte na fregato Muiron in sledečega jutra je izgubil izpred oči bregove Egipta.

Znova se začena brezumna igra: stava za stavo, dobitke za dobitke, v geometričnem postopovanju čudovitosti. Sidney Smith se žene za pošastno ladjo, prav tako kakor nekoč Nelson, in prav tiste Nereide so zakalile njegova daljnogledna stekla z morskimi meglami.

Prvi piš vetra, južnovzhodnika, je zanesel Bonapartovi ladji štiri sto kilometrov od Aleksandrije na zapad, k pustinskim bregovom Velike Kirenaike; potem se je veter spremenil v stanovitni severnovzhodnik in ju je počasi nosil vzdolž afrikanskega obrežja, popolne puščave; da bi iskali tam Bonaparta, ni moglo priti Angležem niti na misel.

Dvajset dni se je vlekla ta brezupno počasna vožnja proti vetru in morskim tokovom. Vsakega jutra so mornarji merili prevoženo pot in videli, da stoji na mestu ali da so šli celo nazaj. Nazadnje so 19. septembra vendar dosegli Sirski zaliv, kjer je iznenada nastopilo brezvetrje; potem je zapihal precej močan južnozpadnik in pognal ladji v preliv med rtom Bonom in Sicilijo. Tu je prežala nanji angleška križarka. Toda Francozi so prispeli v preliv vprav ob ugodni uri, ko se je mračilo; le malo bolj zgodaj, pa bi jih bil sovražnik zapazil; le malo bolj pozno, in v temi bi sami ne bili dovolj razločno videli, da bi mogli priti mimo nevarnega obrežja. Po noči so zapazili ognje na angleški križarki, a ob svitanju so jo že izgubili izpred oči.

Prav ta ugodni piš vetra, južnovzhodnika, jih je zanesel proti Korziki; samo še pihljaj več, in znašli bi se bili sredi angleškega brodograja; toda zdajci se je veter spre-

menil v severnovzhodnik, na videz protiven plovcem, ter hipoma odjenjal, kakor da je opravil svoje delo — prinesel je Bonaparta v njegovo zibelko, v Ajaccio.

7. oktobra je zopet začel pihati ugoden veter in Muiron je plul naravnost k provanskemu obrežju, proti Toulonu. Samo štirideset kilometrov je še ločilo plovce od obrežja, ko se je pojavilo vpričo Xyères-skih otokov dva in dvajset jader — vse angleško brodograje. Z njega so zapazili francoski fregati in so se pognali za njimi.

»Sonce je zahajalo, in sovražnik je stal proti soncu«, se spominja general Marmont, ki je bil na Muironu. »Mi smo sovražnika dobro videli, medtem ko smo mu bili sami, v večerni megli, skoro nevidni, zato ni mogel presojudi položaja naših jader: zgolj to nas je tudi rešilo. Bil je to usoden trenutek. Ganteaume je predlagal Bonapartu, da se vrnemo na Korziko. Toda ta je pomišljal samo trenutek in potem sklenil, da se izroči usodi, le da je spremenil smer — proti St. Raphael-Fréjus-u. Angleži so mislili, da sta prišli dve naši fregati iz Toulona in so se pognali za nami na odprtem morju, med tem pa smo šli mi naravnost k bregu.«¹⁴

Naslednjega jutra, 9. oktobra, se je Bonaparte izkrcal v Fréjusu, in istega večera se je odpeljal v Pariz.

»Ne bom poskušal, opisovati navdušenje, ki je zajelo vso Francijo«, se spominja Marmont. »Iskra, ki je zaplamelela v Fréjusu, je na mah preletela vso deželo.«¹⁵ Iskra vzhajajočega sonca.

III.

18. brumaire.

1799.

»Samo blazen ali malopriden človek bi mogel želeči, ubiti revolucijo«, pravi Bonaparte po 18. brumaire-u¹ in na Sv. Heleni. Na metafizične načine razmotrivajo in še dolgo bodo razmotrivali o 18. brumaire-u, če nismo kršili zakonov, če nismo storili hudodelstva. Toda v najboljšem primeru so to pojmovnosti, primerne samo za knjige, za ljudske govornike, ki izginjajo spričo ukazujoče stiske; to je prav tako, kakor da bi krivili mornarja, ki je posekal jamborje, da se reši pred brodolomom. Povzročitelji tega velikega prevrata bi lahko odgovorili svojim tožnikom, kakor tisti stari Rimljan: »Naše opravičilo je v tem, da smo rešili domovino; zahvalimo se bogovom!«²

Tako verjame Bonaparte do konca življenja, ali hoče verjeti, da je, ko je ubil slabo polovico revolucije, Teror, rešil njeno dobro polovico; jakobinci pa so prepričani, da je ubil vso. Kdo vara družega, ali kdo je sam varan?

»Vrnitev Bonaparta je bila kakor vzhajajoče sonce: vsi pogledi so se obrnili nanj«, se spominja general Marmont.³ Nanj so se obrnili vsi pogledi, ker so videli v njem vzhajajoče sonce miru po sedemletni noči vojne.

»Vivat Bonaparte! Mir, mir!« so kričale množice, ki so letale za njim po vsej Franciji, od Fréjusa do Pariza.⁴

»Priborili smo mir, to je tisto, kar je treba ponavljati v vseh gledališčih, v vseh časnikih, v prozi, v stihih, v pesmih«, pravi zvečer 18. brumaire-a vsaj napol odkritosrčno. Kaj je vojna, to ve ta veliki zavojevalec, kakor nihče; spominja se in se bo spominjal vse življenje, kaj je občutil v Jafi: »Še nikoli se mi ni zdelo vojna taka gnusnost!« Da, kakor je to čudno, volja do miru je bila v njem prav tako močna, kakor volja do vojne: namen vseh njegovih vojn je svetovno gospodstvo, združitev narodov v bratovsko zvezo, mir vsega sveta.

On ne vara nikogar, toda vsi se varajo v njem. Bonaparte ni bog vojne, temveč miru, — to je eno iz tistih ogromnih qui pro quo, kakor jih ima včasih rada Usoda — posmehovalka.

Nikogar ne vara, a če tudi to dela, dela slučajno. Morda je celo preveč pošten, za politiko: »Dovolj je strank! Ne maram jih, ne trpim jih več; ne pripadam niti eni izmed njih; moja velika stranka je francoski narod«, pravi na predvečer 18. brumaire-a, sredi najhujših strankarskih spopadov, na grebenu tistega vala, ki naj ga povzdigne v oblast.⁵ Konec »strank«, to znači: konec državljanske vojne — notranji mir.

Bivši člen konventa, sedanji poslanec Zbora starešin, Bodin d'Ardenes, ognjevit domoljub, je umrl baje od nepričakovane veselja, da se je Bonaparte vrnil — sonce sveta je vzšlo: rešena je republika — revolucija. Lahko bi rekli, da je siromak umrl zaradi nesporazuma. Drugi žive prav zaradi tega nesporazuma.

Temu vetru lažnih čuvstev dovoljuje Bonaparte, »da ga nese k oblasti«, nastavlja mu svoja jadra, kakor ugodnemu vetru na fregati Muiron; dal je, da ga je zastrinjala samoprevara vse Francije, kakor morska megla, ki je zagrinjala njegovo ladjo, ko je bežal pred Sidneyem Smithom.

Sicer pa že marsikdo sluti resnico. »Bog — pokrovitelj, ki ga kličem za svojo domovino, naj bo despot, če je le genij«, piše preroško pamfletist Soulot v 1792. letu, ko Napoleona še nihče ne pozna.⁶ In okoli istega leta govori osemnajstletni Lucien Bonaparte o Napoleonu prav tako preroško: »Menda bi hotel postati tiran, in tudi postane, če le doseže oblast; takrat bo njegovo ime groza za potomstvo.«⁷

¹⁴ Marmont, II. 52.¹⁵ Ibid., II. 52.¹ Vandal, L'avènement de Bonaparte, II. 40.² Mémor., III. 5-6.³ Marmont, II. 88.⁴ Vandal, I. 293.⁵ Ibid., I. 276.⁶ Ibid., I. 274.⁷ Ibid., I. 221.⁸ Chuquet, III. 2.

Cecilija Bricelj

prodaja in poprava
damskih slamenikov
in klobukovStojnica Vodnikov trg
Ljubljana, Rriževniška ul. 2